

VÄLKOMNA TILL NORDISKA RHIZOM!

Annika Hellman och Jonas Alwall

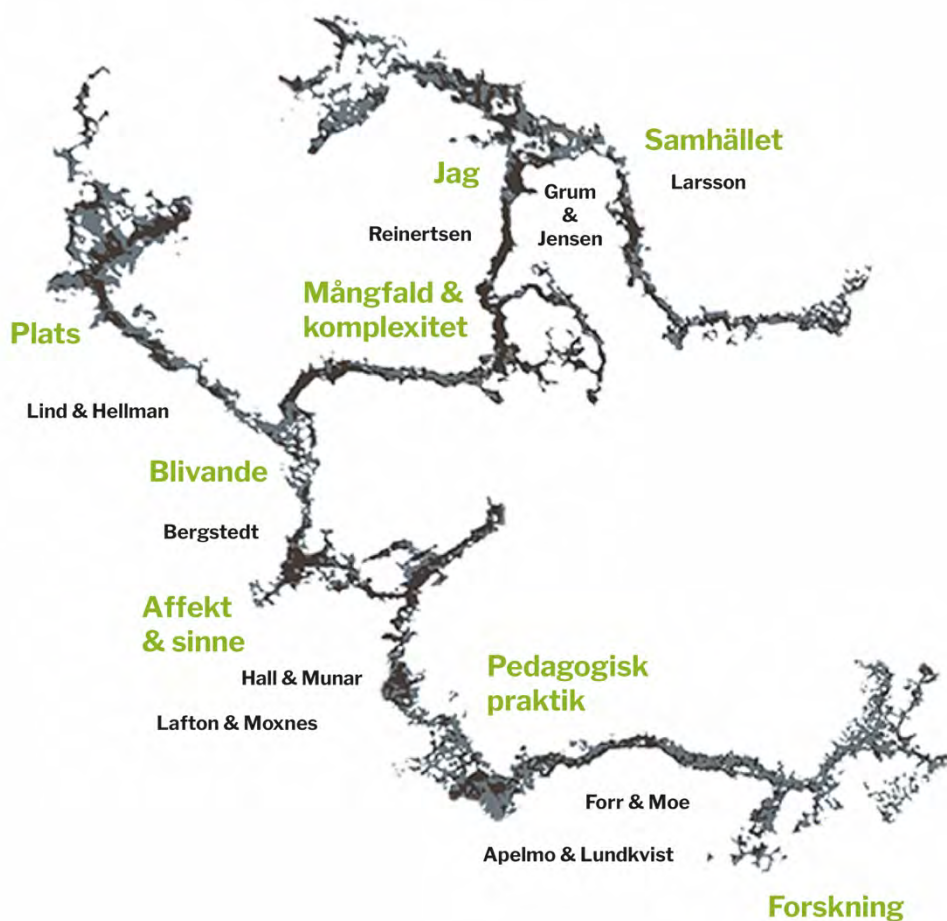
Lines of Flight – Transdisciplinary Studies in Art, Culture & Learning är inte en skriftserie som följer en rak väg. Bokprojektet Nordiska Rhizom har en lång historia med många avstickare, som omsider ledde fram till starten av denna bokserie. Boken fungerar som ett rhizom: utan egentligt centrum, utan hierarki, utan början eller slut. Den har växt fram genom relationer – mänskliga, icke-mänskliga, mer-än-mänskliga – och genom material, idéer, affekter, platser. Den har växt fram genom det som sker i mellanrummen: mellan konst och pedagogik, mellan teori och praktik, mellan språk och tystnad.

Nordiska rhizom fanns med som namn på den tilltänkta boken redan i början av processen, men det var aldrig bara ett namn. Det var en antydan, ett spår, en linje som redan slingrade sig genom våra samtal, våra möten och anteckningar. Ett ord som pekade mot något som inte låter sig fångas i en enkel definition, men som ändå drog oss vidare i processen. Rhizomet är inte en metafor vi använder – det är en praktik, en rörelse, ett sätt att tänka och att göra. Ett sätt att låta tankar växa i sidled, att låta idéer skjuta skott där man minst anar det.

Termen rhizom har en djup förankring i den filosofi som Gilles Deleuze och Félix Guattari utvecklade, och beskrivs särskilt i deras bok *Tusen plåtåer (Milles Plateaux, 1980)*, andra delen av deras tvåbandsverk *Kapitalism och schizofreni*. Rhizom, en botanisk term för ett rotsystem kännetecknat av sin utbredning i många riktningar och utan egentligt centrum, blev i Deleuzes och Guattaris filosofi en bild för hur verkligheten själv brer ut sig utan centrum eller ursprung (alltså utan "startpunkt"), detta i motsats till mer traditionella linjära eller hierarkiska förståelser. Rhizombegreppet finner sitt sammanhang i den platta, icke-hierarkiska ontologi som dessa tänkare utvecklade, och överhuvud taget som en del i en förståelse av verkligheten som ett pågående skeende eller flöde – materiellt, socialt, mentalt och kulturellt. Den rhizomatiska förståelsen blir i vår tid alltmer aktualiserad genom de nätverk som sammanbinder oss med andra platser och erfarenheter.

Att se verkligheten som rhizomatiskt organiserad får också konsekvenser för hur vi tänker kring texter och texters sammankopplingar. Deleuze och Guattari använde redan i sin bok *Kafka: För en mindre litteratur (Kafka: pour une littérature mineure, 1975)* rhizombegreppet för att beskriva ett ickelinjärt berättande. Vi har i denna volym uppmuntrat till denna typ av texter: komplexa, ibland vildvuxna, och med intrikata relationer mellan sina olika delar. Denna bok har ingen början som gör anspråk på att vara ett ursprung. Istället finns det plåtåer – intensiteter som kan nås från olika håll. Läsningen kan med fördel göras som en resa utan karta, som ett nätverk av möten mellan texter, mellan röster, mellan platser. Mellan Sverige, Danmark och Norge – tre noder i ett större rhizomatiskt nätverk, förbundna genom språk, historia, och genom de skillnader som gör varje punkt unik.

I antologin behöver dock bokens bidrag placeras i en viss ordning, och den ordning vi har valt för denna bok utgår från de teman – och överlappningar mellan teman – som vi har identifierat. De identifierade temana är Forskning, Pedagogisk praktik, Affekt/sinne, Blivande, Plats, Mångfald/komplexitet, Jag och, slutligen, Samhället, och deras uppfattade kopplingar (och respektive kapitelns plats i relation till dessa) kan beskrivas med denna bild:

Hannes Lundkvist och Per Apelmo beskriver i sin text tillämpandet av en modell, på samma gång pedagogisk och vetenskapligt metodologisk, av författarna identifierad som en *gestalt* vilken de kallar ”musik-dikt-tystnad”. Gestaltens sammanhang kan vara pedagogiskt eller terapeutiskt. Utgångspunkten är deltagarna själva och deras livssituationer, den ”intra-aktion med andra människor, ting, ljud, känslor, erfarenheter” i vilken de som människor alltid befinner sig och blir till.

Audun Forr och Merete Moe, belyser i sin text en annan typ av skärningspunkt mellan vetenskaplig och pedagogisk praktik, med fokus på de sammanflätningar som uppstår i och genom ”forskningsapparater”, syftande på kunskaps- och verklighetsgenererande konfigurationer som i författarnas exempel rymmer positioner som både ”forskare” och ”deltagare” (men inte i fasta utan i växlande roller), såväl som diskursiva och konstnärliga element. Sammanhanget är här projekt genomförda tillsammans med ledare inom förskolan.

En tydlig fot i de pedagogiska praktikerna har också de följande texterna, skrivna av Tove Lafton och Anna Rigmor Moxnes respektive Lonni Hall och Ana Maria Munar. Dessa texter har, ännu tydligare än de föregående, en rumslig förankring i pedagogiskt institutionella sammanhang – förskola respektive skola – men förmedlar en förståelse av dessa rum som platser, inte bara för lärande utan för kreativa sammankopplingar, glödande intensiteter och *begär* (”en”, som Hall och Munar uttrycker det, ”ekstern livskraft der skaber”).

I och med det femte kapitlet lämnar vi de specifika pedagogiska sammanhangen, om än inte de pedagogiska ambitionerna. Temat i detta kapitel är ljud, och författaren, Bosse Bergstedt, följer ljudets vågor: genom medier som vatten eller is och in i det mänskliga språkets och poesins ljud, in i den musik som språket skapar. Texten om ljudets vågor inleder en serie texter vars berättelser utgör resor och som genomkorsar landskap som både kan vara fysiska, kulturella och mentala.

Annika Hellman och Ulla Lind utforskar i kapitlet *Lost and Found – bildpedagogiska irrfärder* hur estetiska lärprocesser, som försvann ur svenska styrdokument, kan återfinnas genom rhizomatiska färdvägar mellan konst, visuell kultur och pedagogisk filosofi. Genom reseberättelser och

bildpedagogiska praktiker skapas nya assemblage som utmanar hierarkiska kunskapsformer och öppnar för blivande och affekt i lärande.

I Anne B. Reinertsens text har det geografiska landskapet ersatts av ett inre, ett landskap som dock inte är ett utan i sig rymmer en mångfald. Med avstamp i filosofiska såväl som poetiska texter utforskar Reinertsen det mångtydiga och svårfångade jaget.

Charlotte Grum och Tine Jensen bidrar med ett performativt, processuellt och dialogiskt utforskande av förhållandet mellan distribuerad subjektivitet och situerad kropp. Modellen är hämtad från surrealismens lek ”utsökta lik”, där deltagarna fogar nya ord eller bilder till avslutningen av en föregående strof eller teckning.

I Joakim Larssons text lyfts blicken och vi erbjuds – som i en panoramabild – en analys av vårt nutida informationsamhälle, tillika ett ”spektakelsamhälle”. I detta samhälle – med Larssons ord: ”en uppmärksamhetstörstande, skarpt bländande identitetspegel” – skapas sådana rhizomatiska kopplingar, platåer, sammanbrott och nyfödelser som de föregående kapitlen har vittnat om.

Resan har slutat. Är vi tillbaka vid startpunkten? Nej, rhizomet saknar ju en egentlig början och har heller inte något slut. Vi är samtidigt hemma och borta, samtidigt jag och du, natur och kultur, vetande och ovetande. Det är sådana dubbelheter som dessa texter vill uppmärksamma och bejaka.

Författarpresentationer

Jonas Alwall redaktör för denna antologi och skriftserien Lines of Flight (tillsammans med Annika Hellman), är universitetslektor i Internationell migration och etniska relationer på Institutionen för urbana studier, Malmö universitet. Han har en religionsvetenskaplig bakgrund och forskar om mångfald – kulturell, etnisk och religiös – och om kulturens skiftande betydelser i urbana kontexter. Han är knuten till forskningsmiljön Institute for Urban Research (IUR, <http://www.iuresearch.se/>) vid Malmö universitet och dess tematiska spår Urban humaniora.

Per Apelmo är socionom, diplomerad EXA-terapeut och leg. psykoterapeut. Han har drygt 35 års erfarenhet av arbete med EXA i möte med olika målgrupper och arbetar idag som konsult med EXA som redskap i psykoterapi, utveckling och utbildning. Han är också aktiv i forskargruppen INTRA (www.forskargruppenintra.se), som initierar utvecklingsarbete i sociala och pedagogiska sammanhang samtidigt som de producerar vetenskaplig forskning. Apelmos praktik och forskning tar utgångspunkt i situationer där människor möts för att genomföra något tillsammans utifrån en pedagogisk dimension, i psykoterapeutiska såväl som andra sociala sammanhang.

Bosse Bergstedt är forskare, pedagog och filosof och har genom sin forskning medverkat till att utveckla nya teoretiska och metodiska perspektiv. Han har arbetat vid universitet och högskolor i Sverige, Danmark och Norge, är professor i pedagogik vid Høgskolen i Østfold och ingår i forskargruppen INTRA (<http://www.forskargruppenintra.se/>). Bergstedt har varit redaktör och författare till en rad böcker, den senast utgivna *Allt på en gång! Om fenomenens sammanflätningar och superpositioner*. Med inspiration i kvantfysik och filosofi utforskas i denna bok hur fenomen blir till, allt från atomer till kroppar, språk, poesi och pedagogik.

Audun Forr er enhetsleder for fem barnehager i Melhus kommune, og har lang erfaring fra barnehagesektoren. Han er gjesteforeleser ved studiet master i barnehageledelse og nasjonal styrerutdanning ved Dronning Mauds Minnes Høgskole for barnehagelærerutdanning (DMMH). Forr har skrevet flere kronikker som er publisert i ulike tidsskrift. Forr har i tillegg hatt flere foredrag for barnehager både i Melhus kommune og andre kommuner om ulike tema innen sine interessefelt pedagogikk og barnehageledelse med posthumane perspektiver.

Charlotte Grum arbejder som studielektor i Socialpsykologi og Læring ved Institut for Mennesker og Teknologi på Roskilde Universitet, hvor hun sammen med de studerende blandt andet udforsker vilde problemer i krydsfeltet mellem socialpsykologi og miljøhumaniora. Desuden vejleder hun på den internationale bacheloruddannelse Global Humanities på RUC. Hun er medlem af forskergruppen Environmental Humanities og sidder i bestyrelsen for scenekunstforeningen Daily Fiction. Hun er også kunstner, der producerer stedspecifikke performative situationer i det offentlige rum. Hendes kunstneriske projekter har involveret får, søstjerner, en å, japansk pileurt, nattens habitat og fremtidige landskaber (www.charlottegrum.dk). Posthumanistiske, nymaterialistiske og postkvalitative figurationer præger hendes tværdisciplinære praksis.

Lonni Hall er Lektor Ph.d. University College Absalon, cand.mag. i filosofi fra Københavns Universitet og etableret billedkunstner (medlem af BKF og Kunstforeningen af 18. nov.). I sin forskning er Hall særligt optaget af filosofi, kunst og ledelse og har udgivet en række artikler og bøger om ledelse med en filosofisk optik. I sin kunst har hun undersøgt betydningen af rum og ekspressivitet. De senere år har hun fokuseret på filosofen Gilles Deleuzes tænkning omkring betydningen af stemninger, begær og materialitet for, hvordan begivenheder bliver til i den daglige praksis. Det handler om vores væren i verden med en åbenhed overfor dens stemninger, intensiteter og uforudsigelighed.

Annika Hellman redaktör för denna antologi och skriftserien *Lines of Flight* (tillsammans med Jonas Alwall), är universitetslektor i bild och lärande vid Malmö universitet, Institutionen för kultur, språk och medier. Hon engagerar sig också internationellt som styrelseledamot i den europeiska delen av *International Society for Education through Art (InSEA)*. Hennes forskningsintressen kretsar kring bildämnet didaktik, visuell kultur, filosofi och posthumanistisk teori. Genom sitt arbete utforskar hon hur estetiska och visuella praktiker kan öppna nya perspektiv på lärande och utbildning.

Tine Jensen er Cand. Psych. fra Københavns Universitet og Lektor i Socialpsykologi og Læring ved Institut for Mennesker og Teknologi på Roskilde Universitet, hvor hun har været ansat i 25 år. Tillige er hun tilknyttet forskningsgruppen Hverdagslivets Socialpsykologi. Hendes forskning tager

udgangspunkt i forholdet mellem subjektivitet og teknologi og hun har en del skoleforskning bag sig med fokus på implementering af teknologi i skolen. Hun har en baggrund i det tværfaglige spændingsfelt mellem psykologi og Science and Technology Studies (STS). I de senere år har hun i stigende omfang bevæget sig i retning af feministisk nymaterialisme og beskæftiget sig med teoriudvikling om forholdet mellem distribueret subjektivitet og kødets begrænsninger.

Tove Lafton (ph.d.) er professor ved Institutt for barnehagelærerutdanning, OsloMet - Storbyuniversitetet. Hennes forskningsinteresser er lek, refleksjon, veiledning, teknologi, bærekraft og kulturarv. Hun underviser i pedagogikk, master i barnehagekunnskap og phd i utdanningsvitenskap. Lafton har tidligere redigert en antologi om barnehagedidaktikk og en antologi om barnehagepedagogikk. Hun leder for tiden forskningsprosjektet Levende Kulturarv, finansiert av Norges Forskningsråd i perioden 2023-2027.

Joakim Larsson är lektor i pedagogik vid Musikhögskolan Ingesund. Intresserad av filosofiska brytpunkter och fasövergångar mellan pedagogik, politik, ekologi, musik, poesi och psykologi. Hans forskning riktar sig mot makt- och disciplinfrågor i skolan samt mot musik som verktyg för individualisering, individuation och transformering.

Ulla Lind var professor emerita vid Konstfack i Stockholm och vid Högskolan Dalarna. Hennes forskning och undervisning har främst kretsat kring bildpedagogik, estetiska lärprocesser och utbildningsvetenskaplig utbildning inom lärarutbildning. Genom sitt arbete har hon bidragit till utvecklingen av konstnärliga och pedagogiska praktiker i högre utbildning och har publicerat flera arbeten om relationen mellan bild, filosofi, lärande och samhälle. Ulla Lind gick bort i mars år 2023. Boken *Nordiska rhizom* tillägnas henne.

Hannes Lundkvist Lundkvist är verksam som rektor på Mimi folkhögskola och som samverkansdoktorand på Institutionen för tillämpad informationsteknologi, Göteborgs universitet, samt ingår i forskargruppen INTRA (www.forskargruppenintra.se). Han har sedan tidigare ett antal publicerade artiklar med fokus på filosofi och pedagogik i tidskrifterna *Litteratur och språk* och *Studier i Pædagogisk Filosofi* och i skriftserien *Högskolepedagogik i teori och praktik* och han har även gett ut boken *Tvetydighetens pedagogik – En läsning av Paulo Freires filosofi genom Hegel*.

Merete Moe er professor i pedagogikk ved DMMH. Hun har tidligere lang erfaring fra arbeid på ulike nivå, hovedsakelig innen offentlig sektor. Moe har skrevet og redigert flere bøker nasjonalt og internasjonalt. Interessefelt er ledelse, pedagogiske og dialogiske relasjoner, posthumane teorier, post kvalitative og eksplorerende metodologier.

Anna Rigmor Moxnes (ph.d.) er professor ved Institutt for pedagogikk, Universitetet i Sørøst-Norge. Hun underviser i videreutdanning i veiledning, master i pedagogikk og barnehagelærerutdanningen. Hennes forskningsinteresser er veiledning, høyere utdanning og barnehagepedagogikk. Innen barnehagepedagogikk er det spesielt tematikkene lek og leketøy, de yngste barna og muligheter for medvirkning og barn-dyr relasjoner. Moxnes har tidligere redigert en antologi om å forske på egen undervisningspraksis i høyere utdanning og en antologi om veiledning.

Ana Maria Munar, Ph.D, er lektor ved Copenhagen Business School, Danmark, hvor hun forsker i kritisk teori, filosofi og eksperimentel skrivning. Hendes empiriske genstandsfelt er køn, utdanning og turisme. Munars seneste bog er "Desire: Subject, Sexuation and Love", en udforskning af begær gennem Lacans psykoanalyse, filosofi, kunst og litteratur. Hun er særlig optaget i at utvikle kreative akademiske fællesskaber, hvor kærlighed og glæde er mulig. Et af disse er netværket Critical Tourism Studies, som hun var formand for sammen med professor Kellee Caton. Hun er forfatter og redaktør af flere bogantologier og tidsskrifters temanummer og har skrevet over halvtreds tidsskriftartikler og bogkapitler. Hendes filosofiske og kønsforskning kombinerer akademiske publikasjoner med fortalervirksomhed og aktionsforskningsprosjekter.

Anne B. Reinertsen er dr.polit. og professor i pedagogikk ved Høgskolen i Østfold, Norge, fakultet for lærerutdanninger og språk. Der arbeider hun som lærerutdanner på ulike nivåer fra barne-hagelærerutdanning til utdanning av lærere for videregående skole. Reinertsen arbeider med reform og utviklingsarbeid, organisasjonslæring, praktisk kunnskap og vurderingsforskning, postkvalitativ forskningsmetodologi, veiledning og ledelse.

Dedikation

Denna första utgåva av *Line of Flights – Transdisciplinary Studies in Art, Culture & Learning* tillägnas Ulla Lind, professor i bildpedagogik, som gick bort under utgivningen av denna bok. Ulla Lind lärde oss att tänja på alla måsten, omförhandla regler, finna flyktlinjer och lustfyllda kryphål mot framtiden. Hon påminde alla omkring sig om vikten av att njuta av livet. Avbrott i hårt arbete. Glädje i sorgesamma stunder. Det är möjligt att välja både och - och det gjorde Ulla Lind! Denna skriftserie har startats som en plattform för alla som vill välja både och, som ser glädjen och meningen i att utforska och experimentera med ord, bilder, ljud och osäkra processer. Ulla skriver i denna antologi: "När vi förlorar något återfinner vi också något i en annan skepnad, vi återupptäcker det förlorade och därigenom något att minnas" (s. 161). På så sätt är denna bok inte ett försök att återskapa Ulla Lind och hennes kreativa gärning, utan att genom hennes minne skapa något nytt, i en annan skepnad.

